

CÂM VE HERÂT'İN BÜYÜK MÜDERRİSLERİNDEN MEVLÂNÂ CELÂLEDDÎN-İ KÂYİNÎ'NİN YUSUF-I EHİL'E VERDİĞİ ARAPÇA İCÂZETNÂMENİN TERCÜMESİ

Mustafa ŞAHİN* - Berdi SADAKAT**

Özet

Ortaçağ İslâm dünyasının en önemli eğitim kurumları medreselerdir. Büyük Selçuklulardan itibaren sistemli hale getirilen, bir disiplin altına alınan medreseler sonraki dönemlerde de varlığını etkin bir şekilde sürdürmüştür. Medreseler Orta Çağ'ın sistemli eğitim kurumları olup tahsil süreleri, dersleri, buralarda müderris veya öğrenci olma usulleri belli kurallara göre yürütülürdü. Medreselerden mezun olanlara icâzetnâme adıyla bir nevi diploma verilir. Konumuzu teşkil eden zamanın büyük müderrislerinden Celâleddîn-i Kâyinî tarafından Yusuf-ı Ehil'e verilen icâzetnâmedir.

Anahtar Kelimeler

Medrese, İcâzetnâme, Celâleddîn-i Kâyinî, Yusuf-ı Ehil

THE TRANSLATION OF ARABIC MADRASAH DIPLOMA WHICH WAS GIVEN TO YUSUF-I EHİL BY JALAL AL-DIN AL-KAYINI (KHAYINI), ONE OF THE GREATEST LECTURERS IN CAM AND HERAT CITIES

Abstract

The most important education institution of medieval Islamic world is Madrasah. Madrasahs which were rendered systematical and taken under discipline as from Great Seljuks sustained their existence in an effective way in the later periods.

Madrasahs were the systematic education institutions of the Middle Ages. Education periods, lessons, being a teacher or a student in these institutions were executed according to same certain rules. A kind of diploma was given to those who graduated from the madrasah. Our subject is about the icazetname that Jalal al-Din al-Kayini one of the greatest teacher of that time gave to Yusuf-ı Ehil. Our subject continues the madrasah diploma that was given to Yusuf-ı Ehil by Jalal al-Din al-Kayini who was one of the greatest professors of that time.

Key Words

Madrasa, Practicing Certificate (Diploma) Jalal al-Din al-Kayini, Yusuf-ı Ehil

* Dr., MEB Tokat Merkez Plevne Anadolu Lisesi Müdürü Tokat/Türkiye. sahinmustafa66@hotmail.com
** Afganistan Türkmenlerinden olup, Yeşilyurt İlçesi Belediye Encümeni, Tokat/Türkiye.

I. GİRİŞ

Türk-İslâm devletleri, devlet adamı yetiştirmek, halkın dinî ihtiyaçlarını karşılamak ve bilim adamlarının yetişmesini sağlamak için İslâmiyet'in doğuşundan itibaren giderek artan bir şekilde bilime önem vermişler ve bunlarla ilgili kurumlar açmaya, açanları desteklemeye başlamışlardır.¹ Orta Çağ İslâm dünyasında henüz medreseler inkişaf etmeden önce de bilime ehemmiyet veriliyordu. Yaşı ilerlemiş insanlar bile şehirden şehre hocadan hocaya dolaşıp ilim öğreniyorlardı. Bilginlerin çoğunun bir mesleği vardı. Başkent olsun ya da olmasın her şehirde bir kütüphane vardı. Her caminin yanında küçük de olsa bir okul vardı. İslâmiyet'te ilim öğrenmek bir görevdi, ibadet gibi farz idi. XI. yüzyıldan itibaren ise bu ilim aşkı medreselerle birlikte sistemleştirilmiştir.²

Medreselerin kuruluşundan önce, öğretim kurumları belirli bir yerde değildi. Eğitim-öğretim; mescidler, ulemâ evleri, kitapçı dükkânları ve benzeri çeşitli yerlerde yapılırdı.³

Medrese; kelime olarak sözlükte okumak, anlamak, bir metni öğrenmek, anlamak anlamına gelmektedir.⁴ Terim olarak ise Arapça ders okunacak yerle beraber talebenin içinde oturup ders okuduğu bina anlamına gelmektedir.⁵

Medreseler, kendinden önceki iki kurum olan ve hanların birleşmesiyle ortaya çıkmış bir kurum denilebilir. Birincisi başlangıçta mescidlerde İslâm Fıkhu, İslâm kurallarını, yaşayışlarını verme rolü üstlenmişti. İkincisi ise mescidlerin hemen yanı başında barınma hizmeti veren hanların sistemli bir hale getirilmesi sonucu oluşturuldu. Medresenin gelişimi; mescid (X. yüzyıla kadar), mescid-han kompleksi (X. yüzyıl) ve medrese.⁶ Medreseler genellikle devlet yöneticileri ve bölge zenginleri tarafından camii merkezli olmak üzere mescid, kütüphâne, çarşı, han, hamam vs. yerler bir arada olmak üzere külliye mahiyetinde inşâ edilmiştir. Medrese inşâ edilirken talebelerin okuma, barınma, ibadet vb. tüm ihtiyaçları göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca medreselerin düzenli olarak işlevini devam ettirmesi, ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için çeşitli gelir kaynakları da tahsis edilmiştir. Bu gelir kaynakları ile vakıflar oluşturularak medresenin ihtiyaçları, öğrencilerin ihtiyaçları ve müderrislerin ihtiyaçları karşılanmıştır. Medreselerin inşâ

¹ Ali Gönül, *Selçuklularda Eğitim Faaliyetleri ve Yetişen Bilim Adamlarına Genel Bir Bakış*, Celal Bayar Üniv. Sos. Bil. Enst., c.1, S.2, Manisa 2003, s. 69.

² Claude Cahen, *İslâmiyet (Doğuşundan Osmanlı Devletinin Kuruluşuna Kadar)*, çev. E. Memri Erendor, Bilgi Yayınevi, Ankara 1990, s. 220.

³ Ahmed Çelebi, *Tarih'ut-Terbiyet'il-İslâmiyye (İslâm'da Eğitim Öğretim Tarihi, Beyrut, 1954)*, Türkçe trc. A. Yardım, Damla Yay., İstanbul 1976, s. 373.

⁴ Nebi Bozkurt, "Medrese", *DİA*, c. 28, Diyanet İşl. Başk. Yay., İstanbul 2006, s. 323.

⁵ M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, c.II, İstanbul 2004, s. 436.

⁶ George Makdisi, *Ortaçağ'da Yükseköğretim, İslâm Dünyası ve Hristiyan Batı*, çev. A.H. Çavuşoğlu- H T. Başoğlu, İstanbul 2004, s. 71-72.

edilmiş olmasına rağmen camii ve mescidlerde de eğitim öğretim faaliyetleri devam etmiştir.⁷

Gittikçe artan ihtiyaca ve bilime verilen öneme paralel olarak İslâm'ın doğuşundan itibaren yeni müesseseler ortaya çıkmaya başladı. Fâtımîler tarafından açılan dâru'l-hikmelere karşılık Horâsân ve İran'da camilerden ayrı olarak öğretim yapmak ve talebelerin barınmasını sağlamak için yeni medreseler kurulmaya başlandı. "Selçuklular müstâkil ve sistemli eğitimin yapıldığı Nizâmîye Medreselerini devlet eliyle kurarak ilim hayatına çok önemli bir kazanım sağlamışlardır."⁸ Orta Çağın sonlarına ve yeniçağın ilk yıllarına kadar Timurlular Türkistan ve Hindistan coğrafyasında, özellikle Horasan ve Mâverâünnehr'de medreselerin bilimsel işlevlerinin devamında etkin roller üstlendiler.

Orta Çağda medreseler yaptıkları düzenli ve düzeyli eğitimin sonunda başarı ile mezun olanlara icâzetname adıyla bir çeşit diploma verirlerdi. Bu icâzetnâmelerin mutlaka medreselerden de verilmesi gerekmekteydi. Alanında ehil olan ve bu ehil oluşunu topluma kabul ettirmiş kişiler de belli bir eğitim-öğretim faaliyeti yaptırdığı kişilere icâzet verebilirlerdi. Bu icâzetnâmelerde icâzetnâmeyi verenin adı, kime verildiği, tarihi, hangi dersleri okuduğu gibi detaylı bilgiler yer alırdı.

İcâzet kelimesi sözlükte; su tutmak, helal kılmak, izin vermek, geçerli kılmak gibi manalara gelmektedir. Cevz kökünden türetilmiştir. İbn Fârisî'ye göre su oluşturmak şeklindeki anlamlarından hareketle bir âlimin ilmini talebesine aktarması manasında terimleştirmiştir.⁹

İslâm dünyasında icâzet verme işi ilk olarak hadis alanında ve çok erken dönemlerde başladığı rivâyet edilmekteyse de kapsam ve üslubu bakımından bir eğitim ve öğretim düzeni içinde edinilen bilgileri, rivâyetleri veya bunların yazılı kayıtlarını nakletme yetkisi veren akademik icâzetin ilk örneği IX. yüzyılın sonlarına doğru Kadı İsmâil b. İshak el-Cehdâmî tarafından Hanefî kadılarında İbnü'l-Bühlûl için verildiğidir.¹⁰ Nasîruddîn-i Tûsî'nin Meraga Medresesi'nde başlattığı aklî ve riyâzî ilimler öğretiminin diğer İslâm memleketlerindeki eğitim-öğretime etkisiyle talebelere bu ilimlerde de icâzetnâmeler verilmeye başlanmıştır. uygulamada umûmî icâzetlerin farklı şekilleri vardır. Ders programlarına dâhil ilimlerin tamamını bir âlim öğretirse tek bir icâzetnâme, farklı âlimler farklı dersler öğretirse her biri için ayrı ayrı icâzetnâme düzenlenmekteydi. Hadis icâzeti, Fenni İcâzet, Tarikat İcâzeti ve Sanat ve Meslek İcâzeti olmak üzere çok çeşitleri vardı.¹¹

⁷ Ahmet Yaşar Ocak, "Nizamiye Medreseleri ve Büyük Selçuklularda Eğitim", *Türkler Ans.* c.5, Ankara 1992, s. 722.

⁸ Mehmet Altay Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi Alparslan ve Zamanı*, c. III, 4. Baskı, TTK, Ankara 2001, s.358; İshak Özgel, "Büyük Selçuklular Döneminde Tefsir İlimi ve Müfessirler", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, İstanbul 2005, c. 5, S.2, s.33-49; Gönül, *agm.*, s. 69.

⁹ Cemil Akpınar, "İcâzet", *İA*, c.21, Diyanet İşl. Başk. Yay., İstanbul 2000, s. 393.

¹⁰ Akpınar, *agm.*, s. 394.

¹¹ Akpınar, *agm*, s. 397-398.

Bu makalede Mevlâna Celâleddîn-i Kâyinî'nin Yusuf-ı Ehil'e vermiş olduğu icâzetnâmenin Türkçe tercümesi verilmiştir. İcâzetnâmenin aslı İsfizârî'nin eserinden alınmıştır.¹²

Tercümesine geçmeden önce icâzetnâmeği veren ve icâzetnâmenin verildiği kişiler hakkında bilgi vermeyi daha uygun bulduk.

Mevlâna Celâleddîn-i Muhammed Kâyinî (ö.838/1434-1435): Horâsân'ın Kûhistan bölgesinden olup Mîrzâ Şahrüh zamanında 1410 yılında Herât'a gelmiştir. Timurlu hükümdarı Mîrzâ Şahrüh; halkın sapkınlıklara düşmesini önlemek için devletin başkentinde bolca bulunan ve halk tarafından oldukça fazla kabul görmüş din büyüklerini halka vaaz etmekle görevlendirmiştir. Bunların en tanınmış Şemseddin el-Cezerî'den hadis okuyan ve uzun yıllar Mîrzâ Şahrüh'a muhtesiplik yapmış olan Hanefî vâiz ve muhaddis Mevlâna Celâleddîn-i Muhammed Kâyinî (ö.838/1434-1435) idi. Kâyinî, Kadı Abdullah türbesinde vâizlik yapmıştır.¹³ Veba salgını sırasında halkın şehri terk etmemesi için çaba sarf eden kişilerdendir. Kâyinî aynı zamanda Mîrzâ Şahrüh'un dinî politikalarının uygulayıcıları arasında yer almıştır. Mevlâna Celâleddîn-i Muhammed Kâyinî, Herât'ta dinî ve ahlakî konularda halka hizmet etmiş ve Mirza Şahrüh dönemindeki vebadan¹⁴ kendisi de kurtulamamıştır. ¹⁵ *Habibü's-Siyer'* de Herât yakınındaki bir medresede ders verdiği kayıtlıdır.¹⁶ *Nasâih-i Şâhruhî* adı altında bir ahlak kitabı yazmıştır. Eser Mîrzâ Şahrüh adına kaleme alınmıştır.

Hâce Celâleddîn-i Yusuf Ehil: Aslen Câm vilâyetindedir. Timurlular döneminin edebiyatçı, şâir ve hat ustalarındandır. Meşhur hattat Cafer-i Tebrizî'den ders almıştır. Mevlâna Caferî Tebrizî¹⁷ de Herât medresesinde hattattı.¹⁸ Mîrzâ Şahrüh zamanında yaşamıştır. Onun verdiği şehâdetnâmeler çok fazla kabul görmekteydi. Yusuf-ı Ehil'e ehil lakabı verilmesinin se-

Muhammed b. Abdullah Herevî Muinüddin-i İsfizârî, *Ravzâtü'l-Cennât fî Evsâf-i Medineti Herât*, c.II, Tashih Muhammed Kâzım İmam, Tahran: İntişârât-ı Dânişgâh-ı Tahran 1338, s.387-389.

¹³ Musa Şamil, Yüksel, *Timurlular'da Din Devlet İlişkisi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniv. Sos. Bil. Enst. İzmir 2007, s. 140-142.

¹⁴ 838/1434-1435 tarihinde Herât çevresinde Taun (bir çeşit veba) hastalığı çıkmıştır. Hasan Rumlu; "Şeval ve Zilkade (Nisan 1435) aylarında bir günde şehirde ve köylerinde 10 bin kişinin canını alacak dereceye ulaştı" kaydını düşmüştür. Zamanın tüm kaynakları da hastalığın derecesi ve zararı konusunda hemen hemen aynı bilgileri kaydetmişlerdir. Bkz. Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü'l-Tevârîh*,. çev. Mürsel Öztürk, TTK, Ankara 2006, s.217; Ebu'l-Berekât Nureddin-i Abdurrahman b. Ahmed b. Muhammed Câmî, *Dîvân-ı Kâmil-i Câmî: Mukaddime*, Yay. haz. Haşim Rıza, Tahran 1922, s.28; İsfizârî, *age*, c.II, s. 93-95.

¹⁵ Yüksel, *agt.*, s.29-30.

¹⁶ Fikri Saljuqi, *Mezarât-ı Hirât*, Kâbil: Matbaa-i Devleti, 1967, s.89, 308; İsfizârî, *age.*, c. I, s. 308.

¹⁷ Ca'fer-i Tebrizî: XV. yüzyılın sonlarında Semerkand'da doğdu. Mîrzâ Baysungûr'un Herât'ta kurduğu kütüphâne 1433 yılına kadar sanatkârların başında bulunmuştur. Baysungûr'un ölümünden sonra nereye gittiği bilinmemektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. İsfizârî, *age.*, c.II, s.36, 389; Abdulkârim Tabibî, *Târîh-i Muhtasâr-ı Herât Ahd-ı Timurîyân*, 2. Bası, Tahran 1989, s.56; Şehnaz Biçer Özcan, *Timur Devri Herât Tezhip Ekolü (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi)*, (Sanatta Yeterlilik Tezi), Marmara Üniv. Güzel Sanatlar Enst. Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı Tezhip-Süsleme Sanat Dalı, İstanbul 2007, s.27.

¹⁸ İsfizârî, *age.*, c. II, s. 389.

bebi şiir ve edebiyattaki ustalığından ve zamanın önde gelen ediplerinden olmasındandı.¹⁹

Konumuzu teşkil eden bu icâzetnâme de Yusuf-ı Ehil'e tahsil görüp mezun olduğu Türbet-i Câm'daki Mîrzâ İbrahim medresesinde verilmiştir. Bu icâzetnâmenin nüshası Mîrzâ İbrahim verilmesi için Harezm'e gönderildi. İcâzetnâme gönderilirken de Sultan İbrahim'e yaptırdığı bu medresede çok önemli âlimlerin yetiştiği notu da yazılmıştı.²⁰

II. CÂM VE HERÂT'IN BÜYÜK MÜDERRİSLERİNDEN MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN-İ KÂYİNÎ'NİN YUSUF-I EHİL'E VERDİĞİ ARAPÇA İCÂZETNÂMENİN TERCÜMESİ

Bismillâhirrahmânirrahîm (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla)

Hamd evvelde ve âhirde salât selâm mükemmel olan Allah'ın Resûlü Muhammed'e ve sahabelerine ve onun temiz etrafının (etrafındaki temizlerin-tâbilerinin) üzerine olsun. Ve bundan sonra kendisi ondan duydu. Benden mükerrem ve aziz olan kardeşimiz takvâ (sahibi) olan ve inancı fazilet sahibi, ihlâs sahibi, efendilerin büyüğü, ilim sahibi, söz söyleyenlerin açık sözlüsü²¹, hakikat büyüğü ve din büyüğü Yusuf bin es-Sâlih el-Âbid olan Şehâbeddîn-i Abdullah el-Câmî (Sâlih-âbid Şehâbeddîn Abdullah el-Câmî'nin oğlu Yusuf) Allah varlığını ve sevimliliğini²² ziyâd etsin, ömrü uzun olsun, ilmi de, ameli de bereketli olsun.

Okudukları: Sahih-i Buhârî'den ve bir de Sahih-i Müslim'den ve bir de Kitâbu'l- Mesâbih'den, ve bir de Kitâbu'l-Meşârik'dan ve bizim şeyhimiz olan el-Hasanü'l-Hüseyn'ül Allâmehü'l-Cezerî'nin kitabının tamamı ve millet arasında meşhur olan risâlelerin tamamı, bir de İbn Cemâa Kadî Mısırî'nin²³ hadis ilmindeki kitabını, bir de Hûlâsâtü'l-Tayyîbî'den Kitâbü'l-Hâkimî Ebî Abdullah en-Nişâbûrî'den, ben buna icâzet verdim. Allah fazlını ziyâde etsin. Büyük önderimiz (şeyhimiz, yol göstericimiz) olan büyük koruyucumuzdan böyle biliniyor. (Keza) Sened'ül-âlim Mevlânâ Şemsü'l-hak veşşerîa ved'dîn iyiliğin babası (ibni hayr) ve Hilletü'l-arz Muhammed b. Muhammed b. Cezerî. Allah selâmetlik versin, bâkî kılsın Allah bunların üzerine şefâat versin.²⁴

Sahih-i Buhârî,ve Sahih-i Nişâbûrî ve Sünen Ebî Davûd, et-Tirmîzî ve en-Nisâî ve ed-Dârimî ve es-Semerkindî ve İbn Macetü'l-Kazvînî ve Mesnedi'l-İmâm-ı Âzam ve Mesnedi'l-İmâm-ı Şâfi ve Mesnedi'l-İmâm-ı Ahmed

¹⁹ Age., c. II, s. 389

²⁰ Age., c. II, s. 389.

²¹ Mütakellimlerin en fasihî

²² Meymenetini.

²³ Kadî.

²⁴ İsfizârî, age., c. II, s. 387.

ve Muvatta İmâm Mâlik Rahmetullah, ve sâir kitapları ve Kitâbu'l-Mesâbih ve Müşkâtühü²⁵ ve Kitâbu'l-Meşârik ve Riyâzu's-Sâlihiyn ve İmâmu'l-Nevâvî Rahmetullah'ın Kitâbu'l-Ezkâr'ı²⁶ ve sâir rivâyet edilenler, duyduklarımız, okunanlar. Bunlara da icâzet veriyorum.

Şu şekilde ben de şeyhten izin aldım. O da şeyhinden (izin) aldı. Yine icâzet veriyorum. Şeyhlerimizden Allame Kudvetü'l-Muhakkıkyın Burhânu'l-Müderrisiyn Âlim-i Rabbânî ve'l Haberü's-Semedânî Mevlânâ Hüsâmilleti ved'dîn (millet ve dinin koruyucusu) Muhammed b. eş-Şeyhis-Sâlik Celâl el-Abdü'n-Nebî böyle Keşşâf'tan Celâlî'l-Miftah'tan, Hidâye'den, Muvakıf'ıl-Azudîyye'den ve Usûl-i İbnü Hacib onun şerhî ve Kitâbu't-Tevâlih ve tenkîh ve tevdih ve telvih, başka ders kitapları, Şeyh İmâm Kudvetü'l-Muhaddîsin İbn ez-Zerendî Muhaddetü'l-Medîne'den rivâyet edilen ve Şeyhü'l-İmâm Mevlânâ Sâidü'l-Kâzurûnî Rahmetullah'dan rivâyet edilen ve Şeyhu'l-İmâm Muabbiddîn b. İmâmü'l Şeyhu'l-Mesnedü'l- Kudveh fil Akrâ-i ve'l-Tahtis Sırâceddîn Ömer el-Kazvinî el-Makar. Bunlardan rivâyet olanlara da icâzet veriyorum. Fazileti ziyâde (bol) olsun. Bizlerin şeyhi Allâmetü'l-Ubeydî ismi Kâtip (dir). Bunlara da icâzet veriyorum. Fazileti ziyâde olsun. Şeyhlerimiz Şeyhü'l-İslâm Kudvetü'l-Enâm el-Haberü'l-Metin Selâletü'l-Mesâyîhü'l-İzâmü'l-Kirâm Kudveti ehli tahkik İmamların imâmî²⁷ Hoca Abdul-evvel b. Şeyhül-İslâm, es-Semerkandî Minel-Hidâye ve bundan başkalarından rivâyet olanlara da icâzet veriyorum. Fazileti bol olsun. Benden rivâyet edilen Kitâbu'l-Envâr el-Meşârik ve Levâmî'l-Usûl, bunlara da icâzet veriyorum. Allah'tan korkmasını tavsiye ediyorum. Bir de bundan ricâ ediyorum. Dualarında bizi unutmazın.²⁸

Gâzi olan Allah'tan iltica eden yazdı. Celâl b. Muhammed b. Ubeydullah-ı Kâyinî. Buhâra doğumlu. Son zamanda²⁹ Allah bunu şeytanın şerrinden korusun. Yazı tarihi Zilhicce'nin ikisi 820/10 Ocak 1418. Türbet-i Câm'da Ferâid-i Gıyâsî mecmuasından nakl oldu. Varak 341-339.

Nakleden Mecmua:" Ferâid-i Gıyâsî", Varak 339-341.

SONUÇ

İslâm eğitim-öğretim geleneğine has bir tecrübe aktarımı olarak ortaya çıkan icâzet metinleri; ilim, irfan, sanat ve meslek hareketlerinin güvenilirliği ve sağlıklı gelişmesine katkıda bulunmasının yanında tarih boyunca ilim,

²⁵ Müskatü'l Mesâbih

²⁶ Kitabu'l-Ezkâr il-İmâmü'l-Nevevî

²⁷ İmamu'l Eyimme

²⁸ İsfizârî, age., c. II, s. 388.

²⁹ Ölüm zamanında.

kültür ve medeniyet hareketlerinin yerini, zamanını, türünü ve seviyesini tespit etmede, içtimâî ve siyasî ilişkileri yorumlamada kaynak değeri olan belgelerdir³⁰. Bu belgeler koca ve şanlı bir mazisi olan İslam dünyasının evvelini hem anlamaya ve hem de aydınlatmaya çok büyük katkılar sunmaktadır. Bu icazetnameler, Orta Çağ İslâm dünyasında eğitim-öğretim faaliyetlerini yürüten bu sanların rastgele seçilmedikleri, belli kaidelere göre ve belirli bir eğitim standardına uygun olanlar arasından seçildiğini göstermektedir. Bu standarda o dönemin meşhur bilim âlimlerinin eserlerini öğrenmek en önemli şarttı. Bu dönemdeki icazetnamelerde öğretildiği kayda geçirilen eserlerin çoğu Avrupa'da Yeni Çağ'ın sonuna kadar okutulan önemli eserlerdir.

---

³⁰ Akpınar, *agm.*, s. 399.

KAYNAKÇA

- Ahmed Çelebi, *Tarih'ut-Terbiyet'il- İslâmiyye (İslâmda Eğitim Öğretim Tarihi*, Beyrut, 1954), Türkçe trc. A. Yardım, Damla Yay., İstanbul 1976.
- Bozkurt Nebi, "Medrese", *DİA*, c.8, Diyanet İşl. Başk. Yay., İstanbul 2006, ss.323-327.
- Akpinar Cemil "İcâzet", *DİA*, c.21, İstanbul: Diyanet İşl. Bşk. Yay., 2000, ss.392-400.
- Cahen Claude, *İslâmiyet, (Doğuşundan Osmanlı Devletinin Kuruluşuna Kadar)*, çev. E. Mermi Erendor), Bilgi Yayınevi, Ankara1990.
- Ebu'l-Berekât Nureddîn-i Abdurrahman b. Ahmed b. Muhammed Câmî, *Dîvân-ı Kâmil-i Câmî: Mukaddime*, Yay. haz. Haşim Rıza, Tahran 1922.
- Fikri Saljuqi, *Mazârât-ı Hirât*, Matbaa-i Devleti, Kâbil 1967.
- Gönül Ali, *Selçuklularda Eğitim Faaliyetleri ve Yetişen Bilim Adamlarına Genel Bir Bakış*, - Celal Bayar Ün. Sos. Bil. Enst., c.1, S.2, Manisa 2003, ss.69.
- Hasan-ı Rumlu, *Ahşenü't-Tevârih*, çev. Mürsel Öztürk, TTK, Ankara 2006.
- Muhammed b. Abdullah Herevî Muinüddin-i İsfizârî, *Ravzâtü'l-Cennât fi Evsâf-ı Medineti Herât*, c.I-II, Tashih Muhammed Kâzım İmam, İntişârât-ı Dânişgâh-ı Tahran, Tahran 1338.
- Köymen Mehmet Altay, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi Alparslan ve Zamanı*, c.III, 4. Baskı, TTK, Ankara 2001.
- Makdisi George, *Ortaçağ'da Yükseköğretim, İslâm Dünyası ve Hristiyan Batı*, çev. A.H. Çavuşoğlu-H T. Başoğlu, İstanbul 2004.
- Ocal Ahmet Yaşar, "Nizamiye Medreseleri ve Büyük Selçuklularda Eğitim", *Türkler Ans.* c.5, Ankara 1992, ss.721-727.
- Özcan Şehnaz Biçer, *Timur Devri Herât Tezhip Ekolü (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi)*, (Sanatta Yeterlilik Tezi), Marmara Ün. Güzel Sanatlar Enst. Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı Tezhip-Süsleme Sanat Dalı, İstanbul 2007.
- Özgel İshak, "Büyük Selçuklular Döneminde Tefsir İlmi ve Müfessirler", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, c.5, S. 2, İstanbul 2005, ss.33-49.
- Pakalın M. Zeki, *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul 2004.
- Tabibî Abdülhakim, *Târih-i Muhtasar-ı Herât Ahd-ı Timuriyân*, 2. Baskı, Tahran 1989.
- Yüksel Musa Şamil, *Timurlularda Din Devlet İlişkisi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, Ege Ün. Sos. Bil. Enst. İzmir 2007.

*Câm ve Herât'ın Büyük Müderrislerinden Mevlânâ Celâleddin-i Kâyîni'nin Yusuf-ı Ehil'e Verdiği
Arapça İcâzetnâmenin Tercümesi*

۳۸۷

صورة اجازته نامه استاد و مدرس بزرگ جام و هرات
مولانا جلال الدين قايینی به یوسف اهل :
بسم الله الرحمن الرحيم الحمد في الاول والاخر والصلوة والسلام
الاتمان الاكملان على رسوله محمد وصحبه وعترته الطاهرة، وبعد فقد سمع
منى الاخ الاعز الاكرم الاخض البارع الورع المتقن المستغنى ذوالفضائل
السنيه والاخلاص السميّه المولى الاعظم الاعلم افصح المتكلمين جلال الحق
والدين يوسف بن الصالح العابد شهاب الدين عبدالله الجامي زيدت ميامنه
و بورك في عمره و علمه وعمله، بعضاً من صحيح البخارى، و بعضاً من صحيح
مسلم، و بعضاً من كتاب المصابيح، و بعضاً من كتاب المشارق، و تمام الكتاب
الحسن الحصين لشيخنا العلامة الجزرى، و تمام الرساله المعينيه ايضاً له،
و بعضاً من كتاب ابن جماعه قاضى مصر فى علوم الحديث، و بعضاً من خلاصة
الطيبى و بعضاً من كتاب الحاكم ابي عبدالله النيسابورى رحمه الله، فاجزت له
زيد فضله ان يروى عن شيخنا الامام الكبير الحافظ الجليل رحمة الارض (كذا؟)
سند العالم مولانا شمس الحق والشريعه والدين ابي الخير محمد بن محمد بن
محمد بن الجزرى سلمه الله و ابقاه صحيح البخارى، و صحيح النيسابورى، و ستم

ابن داود، والترمذي، والنسائي، والدارمي، والسمرقندي، وابن ماجة القزويني،
ومسند الامام الاعظم، ومسند الامام الشافعي، ومسند الامام احمد، ووطء الامام
مالك رحمه الله، وسائر الكتب التي انتخب الحصن المحصين منها، وكتاب المصاييح
ومشكوته، وكتاب المشارق، ورياض الصالحين، وكتاب الاذكار للامام النووي
رحمه الله، وسائر مروياته من مسموعاته ومقرواته ومناولاته ومجازاته ومستجازاته
ومصنفاته باسانيد عالية التي لا توجد اليوم اعلى منها بتخلل اسم الكاتب وبدوزباني
(كذا؟) مجاز عن الشيخ ان اجيز الرواية عن الشيخ (كذا؟) وايضاً اجزت له ان
يروى مرويات شيخنا العلامة قدوة المحققين برهان المدرسين العالم الرباني
والحبر الصمداني مولانا حسام الملة والدين محمد بن الشيخ السالك جلال
العبدني (كذا؟) رحمه الله من الكشاف والمفتاح والهداية والمواقف العضية
واصول ابن الحاجب، وشرحه للقاضي، وكتاب الطوالع، والتنقيح و التوضيح
والتلويح، وسائر الكتب الدراسية، ومن مروياته مرويات الشيخ الامام قدوة
المحدثين ابن الزرندی محدث المدينة، ومن مروياته مرويات الشيخ الامام
مولانا سعيد الكازوني رحمه الله، ومنها مرويات الشيخ الامام محب الدين بن
الشيخ الامام المسند القدوة في الاقراء والتحديث سراج الدين عمر القزويني
المقر، فاجزت له زيد فضله رواية هذا المجموع عن شيخنا العلامة العبيدي
بتخلل اسم الكاتب، وايضاً اجزت له زيد فضله ان يروى مرويات شيخنا
شيخ الاسلام قدوة الانام الحبر المتين سلالة المشايخ العظام الكرام قدوة
اهل التحقيق امام الائمة خواجه عبد الاول بن شيخ الاسلام السمرقندي من
الهداية وغيرها، واجزت له زيد فضله ان يروى عن كتاب انوار المشارق
ولمعاته ولوامع الاصول، والله خير مسئول، و اكرم مأمول، و اوصيه بتقوى
الله، وارجو منه ان لا ينساني في صالح دعائه .

كتب الملتجى الى اله العتي : جلال بن محمد بن عبيداله القايني
مولداً والبخارى محتداً، عصمه الله عن سوء الخاتمة، في ذي الحجة خجة اثنتين

وعشرین وثمانیہ بتربت جام ، قدس الہ روح ساکتہا .

(نقل از مجموعه «فرائد غیائی» ، ورق ۳۴۱-۳۳۹).

یوسف اهل در «تربت جام» در مدرسه سلطان ابراهیم میرزا مسکن داشته ، و در نامه که از آنجا به سلطان ابراهیم میرزا مذکور نوشته و بخوارزم فرستاده است باین نکته اشاره کرده مینویسد: «... ومسکن مسکین در مدرسه آن شاه پادشاه نشان که محط رجال رجال افاضل جهان ومسقط اقبال و احمال شعر اوندمای دوزان است بیت معمور و بحر معمور دارد ...» یوسف اهل علاوه بر مقام فضل و ادب از جشن نویسان روزگار خود بشمار میرفته و حسن خط او را مولانا جعفر تبریزی - که از استادان بزرگ هنر خطاطی مدرسه هرات بوده - تحسین و تمجید بسیار نموده است .

وچنانکه از تضاغیف مجموعه «فرائد غیائی» مذکور مستفاده میگردد

کلمه «اهل» تخلص شاعرانه و عرفانی او بوده است .

(مجموعه «فرائد غیائی» ، ورق : ۳۱۸-۳۱۹ و ۱۴۵-۱۴۳

و ۱۴۲-۱۳۸ و ۳۳۹-۳۴۱).

